

Dávid Ferencz családja.

Alig néhány száraz, keveset mondó adatot tudunk e nagy reformator családi életéről és e néhány adatot is senki kritikailag meg nem rostálta.

Szeretik sokan őt szász eredetűnek mondani. Nekem úgy tetszik, inkább magyarnak érezte magát. Erre vall egész élete és fényes írói pályája.¹ Szülővárosa, hazája s a politikai magyar nemzet iránti kötelességét mindig lelkesen betöltötte és soha nemzetiségi torzalkodásban részt nem vett. Innen van az, hogy a szász szásznak, a magyar jó magyarnak tartotta őt. A templomban magyarul és németül prédikált. Az irodalom terén magyar és latin munkákat boesátott közre. Barátaival és alantasaival kizárólag latinul érintkezett. Német levelét vagy irodalmi művét nem ismerjük. Ezért választották meg oly nagy bizodalommal két ízben is a magyar egyházak superintendensének. Jó magyar nyelvére, kifejező szép stílusára, úgy látszik, ő maga is büszke volt. Ebben is elől akart járni papjai és hivei előtt. Tőle nem halljuk soha azt, mit az élemedett Heltai 1552. és 1565-ben csaknem szégyenkezve vall be: ne vegyék rosz neven tőle, hogy ő *együgyű és parasztképpen* ír magyarul; ezt a keveset is tizenhat esztendeig tanulta. Vagy a mit a mellőzött polgárvoltát mélyen érző ifjabb Heltai vág oda a nemes ifjagnak egy „magyar arithmetica“ kiadásakor: „Ezt megtanulhatod és élhetsz vele. Megboesáss pedig a vétkekről, mert én Magyar nem vagyok. Isten éltesen!“

Ha atyjától magyar neve mellett is szász vért örökölt, özvegy édes anyja földesuri jogokat gyakorolni, mint akármely magyar nemes asszony, szeretett. 1571. jan. 5-ről olvassuk a kolozsvári tanács végzéseit közt: „A plebátnus anyjának is egy deák bort koresmárol. Mind ezektől adószedő uraim vegyék meg az adót“. (Jakab, Kolozsvár tört. II. 210.) Aligha csalódnunk itéletünkben, ha e merészséget kissé

¹ „Franciscus Davidis Hungarus“, — mondja Sand 1684-ben a *Bibliotheca Antitrinitariorum* 55. lapján. Magyarnak vallják őt Bock, Wallace s általában az összes külföldiek.

tulságosnak tartjuk egy közönséges százsz asszonytól. Kolozsvárt bort szabadon kimérni s még pedig egy tudós egyházi ember, egy diák felhasználásával, ez, megvalljuk, a XVI-ik százban is a legritkább nemesi kiváltságok közé tartozhatott.

A nem egészen közönséges származás okozta talán azt, hogy a fejedelmi kegy a Dávid Ferencz személyét soha sem érinti. A legnagyobb dicsőség, a csaknem teljes szellemi diadal idején, mikor magát a fejedelmet munkatársa gyanánt látja a Nagyvárad Disputatio kiadásában oldalánál, sem láthatjuk azt, hogy üres czím, hiú kitüntetés vagy muló világi javak e próféta alakot a közönséges emberek színvonalára süllyeszszék. János Zsigmond nagyon is megbecsülte az ő lángeszű udvari prédikátorát. Megélést, munkakört nyitott neki és soha nem törekedett arra, mint Blandratánál, Meliusnál és Károlyi Péternél, hogy szőlővel, házzal vagy falusi dominiummal megfizesse szolgálatait. Dávid Ferencz több évig a szó szoros értelmében a maga ura volt. A vallásújítást belátása és legjobb tehetsége szerint szabadon intézte. A fejedelem jóváhagyása, az egész fejedelmi udvar tetszése követte előretörő lépteit.

Csupán Melius nézte le, a ki nemesak képzelt diadalaival, hanem nemesi előnevekkel és főrangú rokonsággal is szeretett eldicsekedni. Ha megharagudt hatalmasabb társára, szerencsésb ellenfelére, magyar mód szerint az apját vette elő, vargának, Varga Ferencznek czimezgetve emberét. Az igaz, hogy egy ízben illően meg is becsüli apját: „A fia pedig gyakran gazdagb Atyjánál“, mondja 1570-ben „Az egész Szentirásból való igaz Tudomány“ 21-ik hálójában. „*Varga Dávidnál a fia gazdagb.* Blandrata gazdagb Atyjánál“. Ime a szókimondó debreczeni prédikátor, kit Enyingi Török Ferencz pártfogása küldött külföldre s tett emberré, jól tudja, hogy Dávid Ferencz saját erején, családja jóvoltából szerezte ismereteit Wittenbergben s az Elbe partján. Nem utolsó lehetett az a tehetős kolozsvári polgár, a ki magára vonta az Erdélyt többször bejáró gazdag és hatalmas debreczeni püspök figyelmét.

Kellő alap nélkül ír tehát nagy művében Warga Lajos, midőn ezt hirdeti igazsággképen: „Dávid, az egyszerű iparos fia, pályája kezdetén ráveti szemét a főbíró leányára s őt meg is nyeri; *rendkívüli esemény azon időben...* Dávidra nézve Barát Kata valószínűleg lépcső volt a dicsőség magaslatára“ stb. stb. A többit lásd *Warga Lajos* Ker. egyház történelmében. II. 264. l.

Mikor Dávid Ferencz 1553. elején iskolaigazgatónak Kolozs-

várra jő a derék Vizaknai helyébe, legkevesébbé sem szorul reá a bíró támogatására, hogy pár év múlva már próféta legyen a saját hazájában. S midőn csakhamar megnősül, akkor sem a bíró leányát veszi el, hogy „Erdély első városát“ meghódíthassa. Első nejének nevét sem ösmerjük, oly igénytelen családból származott. Több gyereke születik tőle. Egy leánya 1579-ben Trauzner Lukácsné. Egy fia a 70-es években végezvén Kolozsvárt, 1578—80-ban a bázeli egyetemen tanult. Még többen is voltak, kiknek nevét-számát nem ismerjük.

1570-ben halt meg a derék asszony, a Dávid Ferencz családi boldogságának megteremtője, kinek még csak neve sem maradt fenn a hálás kegyelet számára. Oda temették el a kolozsvári piaci templom kriptájába, mint a család legdrágább halottját. (*Jakab*, Kolozsvár tört. II. 224.) Dávid Ferencz két évig gyászolta. Ugy látszik, anyját is elvesztette e közben. Háztartására, aprón maradt gyermekeire egy Julianna nevű szolgáló (famulus) viselt gondot ezentul. 1572-ben szánta reá magát a hatalmas, nagylirű és nevű főpap, az erdélyi magyar ekleziák püspöke, hogy az elhunyt főbírónak, kiről 1569-ben találjuk az utolsó említést s kinek családjához Dávid Ferenczet mélyebb barátság csatolta, szegény árváját, bizonyosan a rokonság rábeszélésére, elvegye. Ugy látszik, a leány anyja, Gertrud asszony is a plebánia-házhoz költözik ez alkalommal. Dávid Ferencz megtartotta gyermekei mellett Juliannát is, házának előbbi vezetőjét. E körülmény okozta újabb házasesetének tragédiáját. Az anyós már 1574-ben elviszi leányát gazdagságban megfogyatkozott és egészségében hanyatló vejétől. A válópört is legott megindítják s megsemmisítik 1576 tavaszán e házasságot azon az okon, miért fogta Dávid Ferencz az ő hűséges régi cselédjének pártját a vele meg nem férő Baráth Istvánné és leánya ellenében.

A kitört és országos botránnyá felfújt perpatvart nehéz kívülálló egyőnnek megítélni, ily természetű ügyben, melyet a fejedelemnek egyenes kívánságára Dávid Ferencz legnagyobb ellenségei, a kálvinista és lutheranus püspök intéztek el. Természetesen nem valami hizelgőn nyilatkoznak az alperes férj bölcseségéről az ítéletlevélben; de a szabadszájú és uralomra vágyó menyecskének is igen találó jellemzését adják: „*Licet enim Uxor Francisci plus Justo proca, petulans et virulenta fuerit in maritum, dignaque Repraehensione et Castigatione ob inobedientiam et convicia, quam etiam maritus pro sua prudentia, debito et legitimo modo compescere coherereque*

poterat“. (*Jakab*, Oklevéltár Kolozsvár történetéhez. II. 124. Vesd össze *Ker. Magvető*, XX. 364—369.)

Az asszonyt egy, a férjet két esztendőre tiltják el újabb házasságkötéstől s valóban két év mulva Blandrata azt írja Gyula-Fehérvárról Palaeolog Jakabnak: „D. Franciscus nondum recuperavit valetudinem, sed angitur molestiis corporis, morbi et animi *propter uxorem*, cuius mater Epilepsia correpta, periit“. (1578. aug. 3. Lásd Palaeolog közlését: *Defensio Fr. Davidis*. 229 l.)

Vajjon Dávid 1578-ban visszavette-e előbbi nejét, kitől a válást ő azelőtt sem óhajtotta s így Baráth Istvánét érte a fejedelem orvosától leirt sulyos végzet, — nem lehet tudni. Annyi bizonyos, hogy a vallásujításért perbe fogott s elítélt Dávid Ferencz körül 1579-ben sehol sem látjuk a szerető feleség gondoskodását. A vizsgálati fogságban is csak Trauzner nejét bocsátják be hozzá, nagy könyörgésre. (*Defensio*, 251.) A bukott nagyság hogyan kellett volna a kolozsvári főbiró büszke leányának? Dávid Ferencz a dévai várban 1579 nov. 15-ig élt, mint Blandrata értesíti erről Palaeologot; Baráth Katalint még 1582-ben is életben találja Kolozsvárt Possevin jezsuita atya. (*Jakab*, Dávid F. emléke. 213.) Nem valami fényes sorsban élhetett. Legalább a kolozsvári szegényekre tett kiadások közt azt a sokat mondó feljegyzést találjuk, hogy az egyházi 1580 dec. 11-én egy sarut vett Baráth Katalinnak 32 pénzen. (*Jakab*, Kolozsvár tört. II. 280.) Tél elején szokták akkor is kiosztani a város szegényeit támogató könyöradományokat. Nem sok vagyon maradt tehát Baráth Katalinra anyja és a híres főbiró halála után a Dávid Ferencztől, némely könnyen ítélő történetírónk szerint, oly kapzsin óhajtott fényes nagy gazdagságból.

KANYARÓ FERENCZ.

Egyháztörténelmi adatok.

CXXXVIII.

II. Rákóczy György adományozása V. Daniel Jánosnak.

II. Rákóczy György vargyasi Daniel Jánosnak, Udvarhelyszék alkapitányának azon szolgálatokért, melyeket régebben atyjának és elődjének, újabban pedig neki és testvérének Zsigmondnak tett, adományozza a gebarti Keserü János Martonfalván levő részjóságát, mely az ő magvaszakadtával a kincstárra szállott. Besztercze 1649. november 4-én.

Nos Georgius etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium quibus expedit universis, quod nos benignitate singulari inclinati in generosum Johannem Daniel de Vargias sedis siculicalis Udvarhely vice capitaneum, fidelem nobis sincere dilectum ob eam vel maxime fidem et integritatem, quam uti in celsissimum dominum patrem et praedecessorem nostrum excelsi nominis et in nos et nostros a primis vernantis aevi sui, et promotionis rerum nostrarum temporibus, ita hodie etiam in totam nostram domum animo aequo et rectae promptitudinis lance constanter exercet, seculo urget et indesinenter auget; hoc ipsum etiam illustrissimus dominus Sigismundus Rakoci de Felső-Vadász frater noster adamantissimus in eodem, velut gemmam auro inclusam, postquam animo faventi observasset et frugem tenacem constanciam pertinacem ac arborem feracem in pectore fide comperisset. Totalem et integram portionem suam possessionariam in possessione Martonfalva in comitatu Albensis, Transsilvaniae existentem habitam; antea per eundem ad curiam suam et bona Vingartiensia tentam et possessam, quam generosi condam Joannis Keserü de Gebart praefuisse, verum per defectum feminis ejusdem ac fiscum devoluta et praescriptae curiae applicata esse, eidem Joanni Daniel ac Sophiae Gerendi conjugii suae, eorumque haeredibus et posteris omni eo jure, quo ad ipsum pertinere dignoscabatur mediantibus litteris suis donationalibus dedisse, donasse et contulisse perhibetur. Siquidem alias etiam ad eandem portionem possessionariam idem Joannes Daniel jus etiam uxorium praetenderat et huic fraternum collationi nos quoque benigne consentimus et eam